

УДК 338.1:633.1 ; 338.43.008

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА
ТА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
НА ПІДПРИЄМСТВІ З ДОПОМОГОЮ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ**

***Н.А. Герасимчук, кандидат економічних наук
І.В. Стефанцова, магістр***

Досліджено економічну ефективність і конкурентоспроможність зерновиробництва сільськогосподарських підприємств Київської області та здійснено аналіз впливу на ці показники діяльності сільськогосподарських дорадчих служб.

Зерновиробництво, економічна ефективність, конкурентоспроможність, дорадча служба.

У стабілізації національної економіки пріоритетне значення має зернопродуктовий підкомплекс, оскільки його функціонування здійснює мультиплікативний вплив на рівень розвитку інших галузей економіки і соціальної сфери та найбільшою мірою визначає продовольчу безпеку держави. Проте, незважаючи на сприятливі ґрунтово-кліматичні та економічні умови для розвитку виробництва зерна, за останні двадцять три роки окреслилися негативні тенденції його розвитку, що зумовлено, насамперед, недостатнім матеріально-ресурсним забезпеченням виробництва і зниженням рівня механізації виробничих процесів, що створює реальну загрозу для розвитку зернового господарства та продовольчої безпеки держави.

Задля сприяння сталому розвитку сільського господарства і розвитку сучасних технологій господарювання як в Україні, так і в Київській області, зокрема, необхідно приділити увагу розвитку сільськогосподарського дорадництва. Адже дорадча діяльність в аграрній сфері здатна сприяти задоволенню потреб сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення у підвищенні рівня знань та пошуку раціональних, ресурсозберігаючих, ефективних способів ведення сільськогосподарського виробництва. Недостатнє опрацювання окреслених питань, а також їх методична і практична значущість зумовили вибір теми для написання статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток науки в галузі зернового виробництва, підвищення його економічної ефективності та прибутковості внесли С.С. Бакай, В.І. Бойко, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, Л.М. Худолій, О.М. Шпичак і багато інших. Питання оцінки конкурентоспроможності продукції зернової галузі є актуальним і всебічно вивчається дослідниками, зокрема, В.М. Гончаровим, Н.В. Радченко, І.О. Соловійовим. Проте низка питань щодо ефективності функціонування зернової галузі та діяльності сільськогосподарських дорадчих служб залишається актуальною.

Мета дослідження – обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності зерновиробництва шляхом залучення дорадчих сільськогосподарських служб.

Виклад основного матеріалу. Економічна ефективність виробництва зерна характеризується здатністю підприємств виробляти максимальний обсяг продукції необхідної якості з мінімальними витратами та реалізувати її з найменшими втратами за найбільшими цінами [1]. Економічна ефективність залежить від того, наскільки продукція відповідає вимогам ринку та споживача.

Конкуренція виступає як сила, що вирівнює ринкові ціни на товари. Вона може проявлятися у формі внутрішньогалузевої та міжгалузевої конкуренції. Внутрішньогалузева конкуренція це суперництво між товаровиробниками за більш вигідні умови виробництва і реалізації товарів в межах однієї галузі. Міжгалузева конкуренція це конкуренція між виробниками товарів різних галузей за більш вигідні сфери застосування капіталу.

Аналіз зернового господарства Київської області свідчить, що у 2012 р. загальне виробництво продукції сільського господарства, порівняно з 2011 р., зросло на 9,0 %, у т.ч. на сільськогосподарських підприємствах – на 9,9 %, у господарствах населення – на 7,2 %. Індекс обсягу виробництва

продукції рослинництва у 2012 р., порівняно з 2011 р., становив 108,8 %, у т.ч. на сільськогосподарських підприємствах – 110,7 %, в господарствах населення – 105,8 %. Порівняно з 2011 р., валовий збір зернових і зернобобових культур (3187,8 тис.т) збільшився на 14,4 %, що зумовлено як розширенням площі збирання (на 7,6 тис.га, або на 1,2 %), так і збільшенням урожайності зернових культур з 1 га (на 5,9 ц, або на 13,1 %) [5].

Сільськогосподарськими підприємствами вироблено 2812,5 тис. т зерна, що на 12,2 % більше, ніж у 2011 р., господарствами населення – 375,3 тис. т (на 34,1 % більше). Урожайність зернових культур, порівняно, з 2011 р., збільшилася на сільськогосподарських підприємствах на 5,0 ц, або на 10,5 % (по 52,4 ц з 1 га), у господарствах населення – на 11,0 ц, або на 34,2 % (по 43,2 ц з 1 га) [5].

У 2012 р. зібрано значно кращий, ніж у 2011 р., урожай майже всіх культур зернової групи: жита – 46,7 тис. т (на 74,5 % більше), вівса – 25,7 тис. т (на 53,1 %), пшениці – 869,9 тис. т (на 44,9 %), ячменю – 339,5 тис. т (на 20,0 % більше), кукурудзи на зерно – 1860,9 тис. т (на 2,8 % більше), що зумовлено, насамперед, значним підвищенням їх врожайності (крім кукурудзи). Валовий збір деяких культур проти 2011 р. зменшено: проса – на 51,0 %, гречки – на 7,6 % [5].

Зернове виробництво в Київській області, як свідчать дослідження, незважаючи на організаційно-економічні ускладнення сучасного етапу господарювання, є основною спеціалізацією більшості сільськогосподарських підприємств, тому зернова продукція є основним джерелом доходів сільськогосподарських підприємств.

Системний ефект конкурентної переваги зерна Київської області можна оцінити на основі індексу конкурентоспроможності, який визначається як співвідношення між обсягом зерна, яке експортується за межі регіону, та обсягом імпортованого зерна [6]: $I = 25016,9 / 60,6 = 412,8$.

Оскільки ми отримали результати більше від одиниці, можемо стверджувати, що зерно Київської області є конкурентоспроможним. Основними чинниками, які впливають на конкурентоздатність зерна, що виробляється в області, є рівень його якості, інфраструктура та ціна.

Виконуючи обліково-вимірювальну, регулюючу, розподільну та стимулюючу функції, ціна стала найбільш визначальним чинником у виробництві зерна. Перевагу цінового чинника можна забезпечити за рахунок зменшення кількості комерційних структур на шляху від виробників до покупців зерна. Мова йде про реалізацію зерна на товарних біржах, що є дієвим механізмом формування відносно високих рівнів цін. І хоча у Київській області функціонує лише одна товарна біржа, що може вести торги зерном, все більше виробників, маючи бажання отримати справедливую ціну за свій товар, стають її учасниками.

Для кількісної оцінки конкурентоспроможності користуються різними методами [4]. Нами розглянуто метод розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності пшениці трьох навчально-дослідних господарств НУБіП України, що знаходяться в межах одного кліматичного регіону (див. таблицю).

Інтегральний показник потенційної конкурентоспроможності пшениці у 2011 році*

Найменування показників	НДГ «Великоснітинське ім. Музиченка»			НДГ «Ворзель»			НДГ «Агростанція»		
	вага показника	Бал показника	Оцінка	вага показника	Бал показника	Оцінка	вага показника	Бал показника	Оцінка
Ефективність агротехнології	0,15	3	0,45	0,15	2	0,3	0,15	2	0,3
Якість садивного матеріалу	0,25	2	0,5	0,25	1	0,25	0,25	3	0,75
Якість засобів захисту рослин	0,25	3	0,75	0,25	2	0,5	0,25	1	0,25
Родючість ґрунтів	0,15	3	0,45	0,15	2	0,3	0,15	2	0,3
Рівень матеріально-технічного забезпечення	0,2	3	0,6	0,2	2	0,4	0,2	1	0,2
Продуктивність технічних засобів	0,15	3	0,45	0,15	3	0,45	0,15	3	0,45
Інтегральний показник	1	-	3,2	1	-	2,2	1	-	2,25

*Розрахунки автора

Під час розрахунку враховуємо ті показники, що є базовими на етапах вирощування та збору урожаю. Оскільки від ефективної діяльності виробників саме на цих етапах залежить, чи отримують вони пшеницю високої якості, що відповідає чинним стандартам.

Максимальний інтегральний показник конкурентоспроможності пшениці 3,2 НДГ «Великоснітинське ім. Музиченка» (табл.) свідчить про найкращий рівень розвитку базових характеристик на етапах вирощування і збору пшениці. Отже, НДГ «Великоснітинське ім. Музиченка» на цих етапах є найбільш потенційно конкурентоспроможним підприємством.

У ситуації, коли керівництво кожного підприємства прагне визначити конкурентні переваги своєї пшениці, а також основні напрями підвищення її потенційної конкурентоспроможності, необхідно використати метод побудови «Багатокутника конкурентоспроможності» (див. рисунок).

Рівень потенційної конкурентоспроможності пшениці кожного з підприємств становить, відповідно:

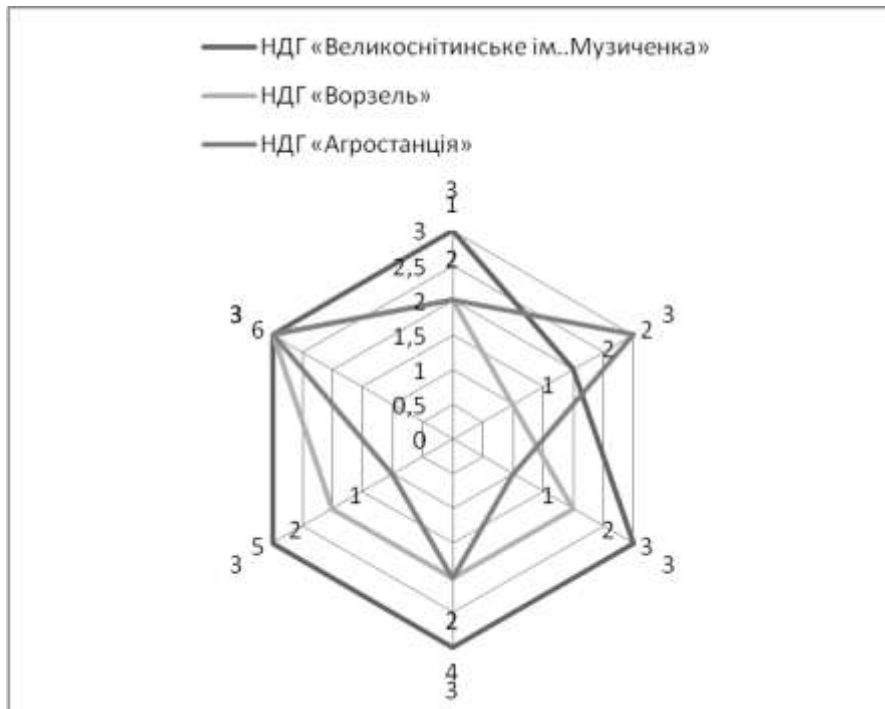
$$S_{\text{Великоснітинське ім. Музиченка}} = \frac{1}{2} \times \frac{\sqrt{3}}{2} \times (3 \cdot 3 + 2 \cdot 1 + 3 \cdot 3 + 3 \cdot 2 + 3 \cdot 2 + 3 \cdot 3) = 18,45;$$

$$S_{\text{Ворзель}} = \frac{1}{2} \times \frac{\sqrt{3}}{2} \times (2 \cdot 3 + 1 \cdot 1 + 2 \cdot 3 + 2 \cdot 2 + 2 \cdot 2 + 3 \cdot 3) = 13,5;$$

$$S_{\text{Агростанція}} = \frac{1}{2} \times \frac{\sqrt{3}}{2} \times (2 \cdot 3 + 3 \cdot 1 + 1 \cdot 3 + 2 \cdot 2 + 1 \cdot 2 + 3 \cdot 3) = 12,15.$$

Найбільшу площу багатокутника 18,45, а відповідно, і найбільший рівень потенційної конкурентоспроможності, має пшениця НДГ «Великоснітинське ім. Музиченка». А рівень потенційної конкурентоспроможності НДГ «Ворзель» і НДГ «Агростанція» становить 13,5 і 12,5. Завдяки побудованому багатокутнику (див. рисунок) помітно, що кожне з підприємств має

як конкурентні переваги, так і недоліки, що заважають отриманню урожаїв пшениці високої якості.

Багатокутники потенційної конкурентоспроможності пшениці

Серед конкурентних переваг НДГ «Великоснітинське ім. Музиченка» можна відзначити якість засобів захисту рослин, ефективність агротехнології, продуктивність технічних засобів, а також родючість ґрунтів, що є у власності підприємства. Основним недоліком є недостатня якість садивного матеріалу, що використовує підприємство у процесі вирощування пшениці.

На нашу думку, головним чинником покращення економічної ефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств Київської області будуть дорадницькі організації. У світі інформаційної доби саме інформація, а не матеріальні і навіть фінансові ресурси, є ключовим чинником успіху. Національний ринок консалтингових послуг, обсяг якого становить всього 2,5 млрд грн, знаходиться сьогодні на етапі активного формування відповідно до зазначених світових темпів. Нині на українському ринку діє близько 400 фірм, які здійснюють управлінське консультування [7]. Спираючись на досвід становлення й розвитку консалтингових послуг, необхідним аспектом їх генезису є висвітлення розвитку і поширення сільськогосподарського дорадництва. Адже розвиток дорадчої діяльності в Україні є важливим елементом для подальшого розвитку аграрної сфери.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підприємства зернопродуктового підкомплексу здійснюють свою діяльність в умовах нестійкого зовнішнього і внутрішнього середовища. Заради збереження своєї економічної ефективності та конкурентоспроможності на ринку підприємствам необхідно постійно адаптуватися до змін, що відбуваються, і вносити коригування у свою діяльність. Нині система сільськогосподарського

дорадництва в Київській області перебуває на шляху зрілості. Серед причин, які заважають впровадженню світових досягнень дорадництва, є незрозуміння сутності дорадчої діяльності, неоднозначне трактування положень Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» у сфері належного державного фінансування.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Ганганов В.М. Формування зернового комплексу регіону: моногр. / В.М. Ганганов. – Одеса : Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, 2008. – 311 с.
3. Гончаров В.М. Оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства / В.М. Гончаров // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 66.
4. Методи исследования экономических процессов : моногр. / под ред. Ф.В. Зиновьева. – Симферополь : Феникс, 2009. – 244 с.
5. Моніторинги економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК Київської області за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua/content/p.php3?c=898&lang=1>
6. Про соціально-економічне становище Київської області за 2011 рік / Головне управління статистики у Київській області. – К. : [б.в.], 2012. – 61 с.
7. Кальна-Дубінюк Т.П. Управлінський консалтинг у сільському господарстві : моногр. – Ніжин : Лисенко М.М., 2011. – 360 с.

Исследованы экономическая эффективность и конкурентоспособность зернопроизводства сельскохозяйственных предприятий Киевской области и осуществлен анализ влияния на эти показатели деятельности сельскохозяйственных совещательных служб.

Зернопроизводство, экономическая эффективность, конкурентоспособность, совещательная служба.

Investigated the economic efficiency and competitiveness of grain production in agricultural enterprises of Kyiv region and performed the analysis of influence on that indicators of activity of agricultural extension services.

Grain production, economic effectiveness, competitiveness, extension service.